УДК 338.439.5:633.1(477); JEL classification: Q11, Q13, Q17, Q18
DOI: https://doi.org/10.36887/2415-8453-2026-3-34

Ільчук Микола Максимович,
доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Свиноус Іван Вікторович,
доктор економічних наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Білоцерківський національний аграрний університет
Євтушенко Володимир Дмитрович,
кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та адміністративно-господарської діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України
Томашевська Ольга Анатоліївна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри організації підприємництва та біржової діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Ilchuk Mykola, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, https://orcid.org/0000-0001-5129-6110
Svynous Ivan, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Accounting and Taxation, Bila Tserkva National Agrarian University, https://orcid.org/0000-0002-0346-1596
Yevtushenko Volodymyr, PhD in Economics, Associate Professor, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work and Administrative and Economic Affairs, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, https://orcid.org/0009-0003-3679-9571
Tomashevska Olha, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship Organization and Exchange Activities, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, https://orcid.org/0000-0002-2444-7259

ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ ЗЕРНА УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД
FORMATION OF SUPPLY IN THE UKRAINIAN GRAIN MARKET IN THE POST-WAR PERIOD

Ільчук М. М., Свиноус І. В., Євтушенко В. Д., Томашевська О. А. Формування пропозиції на ринку зерна України у повоєнний період. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2026. Том 11. № 3. С. 191 – 195.

Ilchuk M., Svynous I., Yevtushenko V., Tomashevska O. Formation of supply in the Ukrainian grain market in the post-war period. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2026. Volume 11. № 3. pp. 191 – 195.

Метою статті є оцінювання тенденцій формування пропозиції на ринку зерна України та визначення передумов її відновлення і трансформації у повоєнний період. Використано методи системного, порівняльного, статистичного та структурно-динамічного аналізу, а також методи узагальнення й прогнозування. Проаналізовано зміни у виробництві, урожайності, посівних площах та експорті зерна у 2021–2025 рр. Визначено посилення ролі технологічних, фінансових, логістичних та інституційних чинників у формуванні ринкової пропозиції. Наукова новизна полягає у формуванні комплексного підходу до її повоєнного відновлення на основі узгодження виробничого потенціалу з можливостями зберігання, переробки, внутрішнього споживання та експорту. Практичне значення результатів полягає в можливості їх використання для визначення напрямів відновлення зернового сектору. Перспективи подальших досліджень пов'язані з прогнозуванням параметрів пропозиції за різних сценаріїв повоєнного розвитку.
Ключові слова: *ринок зерна, пропозиція, виробництво зерна, експорт, логістика, переробка, повоєнне відновлення.*

The purpose of the article is to assess current trends in supply formation in the Ukrainian grain market and to identify the key prerequisites for its recovery and structural transformation in the post-war period. The methodological framework of the research combines systemic, comparative, statistical, and structural-dynamic analysis, as well as methods of generalization and forecasting. The study examines changes in grain production, harvested area, crop yields, and exports during 2021–2025. It assesses the influence of military, economic, technological, financial, logistical, and institutional factors on the formation of market supply. Particular attention is paid to the relationship between the physical capacity to produce grain and the economic feasibility of its subsequent storage, processing, transportation, and sale on domestic and foreign markets. The results demonstrate that the reduction in the available land base after 2021 was partially offset by relatively high crop yields and the technological adaptation of agricultural producers. At the same time, the continued high export orientation of the grain sector increases its dependence on transport infrastructure, logistics costs, global market conditions and the stability of foreign trade channels. It is shown that the post-war expansion of grain production should therefore be coordinated with the development of storage facilities, domestic processing capacities, diversified logistics and effective export infrastructure. Financial support, access to investment resources, risk insurance, technological modernization and a predictable institutional environment are identified as important prerequisites for the sustainable recovery of grain supply. The scientific novelty of the study consists in developing an integrated approach to the formation of grain supply in the post-war period, according to which production parameters should be determined not only by land availability and potential yields but also by the capacity of storage, processing, logistics, domestic consumption, and export channels. The practical significance of the results lies in their applicability to developing measures to restore the grain sector's production potential, improve its logistics, and expand domestic processing. Further research should focus on forecasting grain supply under alternative scenarios of land recovery, production costs, yields, domestic processing, logistics capacity, and foreign market conditions. This will make it possible to substantiate economically balanced parameters of grain production and distribution and strengthen the resilience of the Ukrainian grain market in the post-war period.
Keywords: *grain market, grain supply, grain production, exports, logistics, grain processing, post-war recovery.*

Вступ

Ринок зерна має системоутворювальне значення для аграрної економіки України, оскільки його функціонування визначає не лише результати діяльності товаровиробників, а й завантаженість елеваторної, транспортної та портової інфраструктури, сировинне забезпечення переробної промисловості, обсяги валютних надходжень і фінансові можливості аграрних підприємств. Відповідно, формування пропозиції не обмежується фізичним обсягом виробленого зерна, а залежить від можливостей його зберігання, транспортування та реалізації за економічно прийнятною ціною. Повномасштабна війна істотно змінила співвідношення чинників пропозиції: поряд із посівними площами, урожайністю, виробничими витратами та ринковою кон'юнктурою визначального значення набули доступність земель, безпекові ризики, пошкодження виробничих потужностей, енергетичні обмеження та трансформація логістичних маршрутів. За таких умов виробничий потенціал уже не може розглядатися як достатня передумова для розширення ринкової пропозиції без урахування сукупних витрат і доступності каналів збуту.

Водночас у 2022–2025 рр. зерновий сектор продемонстрував здатність адаптуватися до нових умов через відновлення виробничих процесів, переорієнтацію логістичних потоків і збереження значних

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0

© Ільчук Микола Максимович, Свиноус Іван Вікторович, Євтушенко Володимир Дмитрович, Томашевська Ольга Анатоліївна, 2026

обсягів експорту. Це підтверджує визначальну роль експорту у формуванні доходів товаровиробників, але водночас виявляє залежність зернового ринку від пропускної спроможності транспортної інфраструктури та кон'юнктури світового ринку. Відповідно, повоєнне відновлення доцільно орієнтувати не на повернення до моделі максимізації валового збору та переважно сировинного експорту, а на поєднання відновлення виробництва з розвитком внутрішньої переробки, модернізацією потужностей зберігання, диверсифікацією логістичних маршрутів, технологічним оновленням і адаптацією до вимог європейського ринку. За такого підходу пріоритетом стає формування економічно збалансованої пропозиції, узгодженої з місткістю внутрішнього ринку, переробними потужностями, логістичними можливостями та зовнішнім попитом, що сприятиме стабілізації цінового середовища, зниженню ризику надлишку товарної пропозиції та забезпеченню прийнятного рівня доходності товаровиробників.

Теоретико-методичні аспекти функціонування аграрного ринку, формування конкурентних переваг та економічної ефективності виробництва висвітлено у працях О. Пустовойта [2], С. Цюцюпи [3], С. Кравченка [4], К. Кухти та Т. Орошан [5], Ю. Лупенка [6], М. Маліка й О. Шпикуляка [7]. Безпосередньо організаційно-економічні засади формування пропозиції зерна досліджує Ю. Федорук, Т. Панченко та І. Покотило [8], тоді як проблематику технологічної модернізації, експортного потенціалу та розвитку переробки зерна розкривають А. Стельмащук і М. Малік [9], С. Колосов, А. Гавріков і Є. Телебєнєва [10], Ю. Перегуда [11], Н. Яремчук та Я. Гонтарук [13]. Водночас потребують подальшого дослідження особливості формування пропозиції зерна у повоєнний період з урахуванням взаємодії виробничих, логістичних, фінансових, інституційних і ризикових чинників, а також необхідності узгодження обсягів виробництва з можливостями внутрішньої переробки та зовнішньої реалізації.

Формулювання цілей статті

Метою статті є оцінювання тенденцій формування пропозиції на ринку зерна України та визначення передумов її відновлення і трансформації у повоєнний період.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідження особливостей формування пропозиції на ринку зерна потребує насамперед уточнення теоретичних підходів до визначення її економічної природи та чинників, що впливають на поведінку товаровиробників. Теоретичне трактування ринкової пропозиції ґрунтується на залежності обсягу товару від ціни, однак в аграрній сфері цей зв'язок ускладнюється біологічним циклом і часовим лагом між виробничим рішенням та отриманням продукції. Тому цінові сигнали впливають передусім на структуру майбутніх посівів, технологічну інтенсивність і ресурсне забезпечення. Такий підхід узгоджується з позицією Т. Шульца, який розглядав аграрного товаровиробника як раціонального суб'єкта, здатного адаптувати використання ресурсів до економічних і технологічних змін [1]. Відповідно, обсяги виробництва зерна визначаються не лише його ціною, а очікуваною дохідністю з урахуванням виробничих, фінансових і логістичних витрат.

Водночас економічна доцільність виробництва формується не лише під впливом внутрішніх ресурсних параметрів підприємства, а й залежить від умов його взаємодії з ринковим середовищем. Д. Норт пов'язував поведінку економічних суб'єктів із правилами взаємодії, трансакційними витратами та передбачуваністю інституційного середовища [2], що для повоєнного зернового ринку особливо важливо під час відновлення земель, виробничих активів і потужностей зберігання. Підхід М. Портера доповнює це положення оцінюванням конкурентоспроможності на весь ланцюг створення вартості [3], у межах якого результативність зернового виробництва залежить від собівартості, якості продукції, зберігання, логістики та можливостей її реалізації.

Розвиток зазначених теоретичних положень у площині аграрної економіки простежується у працях вітчизняних науковців. С. Кравченко акцентує увагу на цінових пропорціях і еквівалентності міжгалузевого обміну [4]. Кухта – на співвідношенні результатів і використаних ресурсів [5], Ю. Лупенко – на прогнозуванні, інвестиційному забезпеченні та конкурентоспроможності [6], а М. Малік і О. Шпикуляк - на підприємницькій поведінці та інституційних трансформаціях [7]. Поєднання цих підходів дає підстави трактувати пропозицію зерна як результат підприємницьких рішень щодо використання виробничого потенціалу під впливом дохідності, витрат, ризиків, технологічних можливостей та інституційних умов.

Таке розуміння економічної природи пропозиції зумовлює необхідність комплексного врахування чинників, що визначають можливості та доцільність її формування. Параметри пропозиції зерна залежать від взаємодії природно-ресурсних, технологічних, економічних, інфраструктурних та інституційних чинників [8]. За стабільних умов провідне значення мають посівні площі, урожайність, витрати й ціни, тоді як за високої невизначеності посилюється вплив ліквідності, доступності фінансування, безпеки активів і логістичних можливостей. Після 2022 р. фізична спроможність вирощувати зерно дедалі більше залежить від економічної можливості його зберегти, транспортувати та реалізувати за прийнятних для товаровиробника умов.

Посилення впливу цих чинників закономірно змінило параметри виробничої бази зернового господарства та потребує їх кількісного оцінювання. Визначення перспектив повоєнного формування пропозиції передбачає аналіз її трансформацій у 2021–2025 рр. Цей період охоплює довоєнний максимум, різке скорочення виробництва у 2022 р. та подальшу адаптацію товаровиробників, що дає змогу оцінити динаміку посівних площ, урожайності й валового збору та визначити передумови відновлення виробничого потенціалу зернового сектору (табл. 1).

Таблиця 1. Основні показники формування виробничої пропозиції зернових і зернобобових культур в Україні

Рік	Площа збирання, млн га	Виробництво, млн т	Урожайність, т/га	Темп зміни виробництва,%
2021	15,9	86,0	5,41	–
2022	12,2	53,9	4,42	62,7
2023	11,2	59,8	5,34	110,9
2024	10,9	56,1	5,15	93,8
2025	11,62	61,04	5,25	108,8

Джерело: узагальнено за статистичними та аналітичними матеріалами щодо розвитку зернового господарства України.

Динаміка показників 2021–2025 рр. характеризує структурну трансформацію моделі формування пропозиції зерна під впливом одночасної зміни земельних, технологічних, безпекових та інфраструктурних умов. У 2021 р. площа збирання 15,9 млн га за урожайності 5,41 т/га забезпечила валовий збір 86,0 млн т, тоді як у 2022 р. відповідні показники скоротилися до 12,2 млн га, 4,42 т/га та 53,9 млн т, що означало зменшення виробництва на 37,3%. Причинами такого падіння стали втрата доступу до частини земель, воєнні дії, порушення технологічних процесів, фінансові обмеження та ускладнення з реалізацією продукції. Внаслідок цього традиційний виробничий ризик

доповнився логістичним і ринковим, а можливість формування пропозиції почала визначатися не лише здатністю виростити зерно, а й економічними умовами його зберігання, транспортування та збуту.

Подальша динаміка засвідчує поступову адаптацію зернового господарства до скорочення земельної бази за рахунок збереження достатньо високої продуктивності. У 2023 р. за площі збирання 11,2 млн га та урожайності 5,34 т/га валовий збір збільшився до 59,8 млн т, у 2024 р. становив 56,1 млн т за урожайності 5,15 т/га, а у 2025 р. розширення площі до 11,62 млн га та урожайність 5,25 т/га забезпечили виробництво 61,04 млн т, або приблизно на 8,8% більше порівняно з попереднім роком. При цьому площа збирання у 2025 р. залишалася приблизно на 27% меншою, ніж у 2021 р., тоді як урожайність поступалася довоєнному показнику лише незначно - 5,25 проти 5,41 т/га. Таке співвідношення свідчить про посилення ролі інтенсивних факторів і визначає два взаємопов'язані напрями повоєнного відновлення пропозиції: повернення земель до безпечного й економічно доцільного використання та підвищення ефективності виробництва на доступних площах.

Реалізація зазначених напрямів потребуватиме значних інвестицій у розмінування, відновлення родючості ґрунтів, меліоративної, дорожньої та енергетичної інфраструктури, а також технологічне оновлення зернового виробництва. За обмежених можливостей екстенсивного розширення особливого значення набувають удосконалення сортового складу, раціональне використання добрив і засобів захисту рослин, точне землеробство, диференційоване внесення ресурсів, супутниковий моніторинг і цифрове картографування [9]. Водночас інтенсифікація має орієнтуватися не на максимізацію фізичного врожаю, а на економічно оптимальне співвідношення додаткових витрат і отриманого результату, оскільки зростання вартості матеріально-технічних ресурсів може нівелювати економічний ефект підвищення урожайності.

Виробниче відновлення, своєю чергою, забезпечуватиме зростання доходів товаровиробників лише за наявності достатньої пропускної спроможності каналів реалізації. Висока експортна орієнтація зернового господарства зумовлює безпосередню залежність внутрішньої ціни від витрат на зберігання, транспортування, перевалку та страхування, внаслідок чого логістична інфраструктура стає складовою економічного механізму формування пропозиції [10]. Тому оцінювання перспектив зернового ринку потребує поєднання показників виробництва з фізичними та вартісними параметрами експорту, які відображають можливості трансформації сформованого товарного ресурсу у доходи товаровиробників і валютні надходження країни (табл. 2).

Таблиця 2. Основні економічні показники зовнішньої реалізації зернових культур України

Рік	Експорт зернових, млн т	Вартість експорту, млрд дол. США	Середня експортна вартість, дол. США/т	Експорт до обсягу виробництва,%
2021	51,1	12,3	241	59,4
2022	38,5	9,1	236	71,4
2023	44,8	8,3	185	74,9
2024	41,7	7,4	177	74,3
2025	41,5	9,5	229	68,0

Джерело: узагальнено за статистичними та аналітичними матеріалами; розрахунки авторів.

Наведена динаміка відображає трансформацію зовнішньої складової пропозиції зерна під впливом виробничих, логістичних і цінових чинників. У 2021 р. експорт становив 51,1 млн т вартістю 12,3 млрд дол. США за середньої експортної вартості 241 дол. США/т, тоді як у 2022 р. відповідні показники скоротилися до 38,5 млн т і 9,1 млрд дол. США при збереженні середньої вартості на рівні 236 дол. США/т. Відновлення експорту до 44,8 млн т у 2023 р. супроводжувалося зниженням його вартості до 8,3 млрд дол. США та 185 дол. США/т, а у 2024 р. за поставок 41,7 млн т – до 7,4 млрд дол. США та 177 дол. США/т. Це свідчить, що збільшення фізичних обсягів експорту не гарантує відповідного економічного ефекту, який значною мірою залежить від світових цін і витрат на реалізацію.

Зазначена залежність між фізичними та вартісними параметрами експорту простежується й у подальшій динаміці зовнішньої торгівлі. У 2025 р. за експорту 41,5 млн т його вартість зросла до 9,5 млрд дол. США, а середня експортна вартість – до 229 дол. США/т. Водночас частка експорту у виробництві становила близько 68%, що підтверджує високу залежність зернового сектору від зовнішніх ринків. Тому результативність зовнішньої реалізації доцільно оцінювати не лише за фізичними обсягами поставок, а й за доходом товаровиробника після покриття логістичних, страхових та інших трансакційних витрат.

Саме орієнтація на кінцевий економічний результат товаровиробника посилює значення логістичної складової у формуванні пропозиції зерна. Визначальною стає не номінальна ціна продукції, а її величина після вирахування витрат на зберігання, транспортування, перевалку та страхування. Зростання цих витрат знижує дохідність виробництва, особливо для підприємств, віддалених від портової та прикордонної інфраструктури, і впливає на майбутні рішення щодо структури посівів, технологічної інтенсивності та масштабів виробництва [11].

Вплив логістичних витрат на дохідність виробництва, своєю чергою, визначає необхідність синхронізації відновлення виробничого потенціалу з розвитком інфраструктури збуту зерна. Відбудова транспортних маршрутів, підвищення пропускної спроможності портів і прикордонних переходів та скорочення витрат на перевалку мають поєднуватися з диверсифікацією експортних каналів. Поєднання чорноморського й дунайського напрямів із залізничними та автомобільними коридорами до країн ЄС сприятиме зниженню інфраструктурних ризиків і підвищенню стійкості зовнішньої реалізації зерна.

Диверсифікація транспортних маршрутів має поєднуватися з розвитком системи зберігання, оскільки доступність елеваторних потужностей визначає можливість вибору строків і умов реалізації зерна. Елеватори виконують не лише технологічну, а й економічну функцію, забезпечуючи збереження продукції, формування стандартизованих партій та відтермінування продажу за несприятливої кон'юнктури [12]. Особливого значення це набуває для малих і середніх виробників, для яких перспективним є розвиток локальних і кооперативних елеваторів, а також спільне використання сушильного, лабораторного та транспортного обладнання. Така кооперація знижує питомі інфраструктурні витрати та посилює переговорні позиції товаровиробників.

Розвиток зберігання та логістики водночас не усуває високої залежності зернового сектору від зовнішніх ринків, тому важливим напрямом її зниження є поглиблення внутрішньої переробки. Розширення виробництва борошна, круп, комбікормів, крохмалю, біоетанолу та іншої продукції формуватиме додатковий внутрішній попит, створюватиме альтернативні канали збуту та сприятиме зростанню доданої вартості. За обмеженої пропускної спроможності транспортної інфраструктури експорт продукції переробки також дозволяє збільшувати вартість поставок у розрахунку на одиницю фізичного обсягу, що підвищує економічну результативність використання зернової сировини.

Поглиблення переробки закономірно змінює вимоги до якісних параметрів пропозиції. Поряд із фізичним обсягом дедалі більшого значення набувають вміст білка і клейковини, вологість, натура зерна, безпечність, однорідність партій та підтвердження походження продукції [13]. Відповідно, повоєнне відновлення має орієнтуватися не лише на нарощування валового збору, а й на формування диференційованої пропозиції відповідно до потреб конкретних сегментів ринку, що стимулюватиме вдосконалення технологій, сортового складу та післязбиральної доробки.

Посилення вимог до якості продукції набуває додаткового значення в умовах європейської інтеграції України. Доступ до ринку ЄС дедалі більше залежатиме від стандартизації, простежуваності, безпечності та екологічних характеристик зерна. Це зміщуватиме конкурентні переваги від переважно цінових до поєднання ціни та якісних характеристик, підвищуючи значення цифрової простежуваності, лабораторного контролю й сертифікації як складових організації товарної пропозиції.

Поряд із ринковими вимогами вагомим обмеженням залишатимуться кліматичні ризики, що підвищують нестабільність урожайності та ускладнюють прогнозування виробництва. Адаптація потребуватиме використання посухостійких сортів, ресурсозберігаючих технологій, диференційованого внесення ресурсів і цифрового моніторингу посівів. Водночас поєднання кліматичних, воєнних і ринкових ризиків посилює необхідність розвитку аграрного страхування [14], яке може не лише компенсувати втрати, а й покращувати доступ товаровиробників до кредитних ресурсів.

У цьому контексті фінансове забезпечення безпосередньо визначає можливості технологічної адаптації та обсяги майбутньої пропозиції. Значний часовий розрив між виробничими витратами та отриманням виручки формує потребу в оборотному капіталі, дефіцит якого обмежує використання добрив, засобів захисту, якісного насіння та своєчасне оновлення техніки. Короткострокове кредитування доцільно орієнтувати на підтримання виробничого циклу, тоді як довгострокове — на модернізацію, розвиток зберігання та переробки, енергоефективність і цифровізацію з використанням гарантійних, компенсаційних і страхових інструментів.

Технологічна модернізація одночасно підвищує вимоги до кадрового забезпечення, оскільки точне землеробство, автоматизація та цифровий моніторинг потребують відповідних компетентностей. Тому інвестиції у виробничі технології мають супроводжуватися підготовкою кадрів, розвитком дорадництва та поширенням технологічних знань. Взаємозалежність фінансових, кадрових та інфраструктурних чинників визначає й спрямованість державної підтримки, пріоритетами якої мають стати розмінування земель, доступне фінансування та страхування, відновлення інфраструктури, розвиток зберігання, переробки та технологічне оновлення.

Результативність зазначених напрямів значною мірою визначатиметься стабільністю інституційного середовища. Інвестиції у техніку, елеваторні та переробні потужності мають тривалий період окупності, тому нестабільність податкових, експортних і регуляторних умов підвищує ризики та скорочує горизонт планування. Передбачуваність правил, навпаки, знижує трансакційні витрати й створює стимули для довгострокового інвестування у відновлення зернового господарства.

Зазначені взаємозв'язки дають підстави розглядати повоєнне формування пропозиції зерна як інтегрований процес «відновлення земель - ресурсне і фінансове забезпечення - виробництво - зберігання - переробка - логістика - внутрішній ринок - експорт». Незбалансованість будь-якої ланки знижує результативність системи: нарощування виробництва без розвитку зберігання та логістики посилює ціновий тиск, переробка без достатньої сировинної бази обмежує завантаження потужностей, а концентрація експорту на окремих маршрутах підвищує інфраструктурні ризики.

Відповідно, перспективи зернового сектору пов'язані з переходом від переважно сировинно-експортної до диверсифікованої моделі використання зерна, у якій експорт поєднується з розвитком зберігання, внутрішньої переробки та виробництва продукції з вищою доданою вартістю. Критерієм повоєнного відновлення має бути не максимізація валового збору, а економічно збалансоване співвідношення виробництва, переробки, внутрішнього використання та експорту, здатне забезпечувати стійкість доходів товаровиробників і зменшувати залежність сектору від світової кон'юнктури та логістичних обмежень.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Формування пропозиції зерна у повоєнний період визначатиметься комплексною взаємодією виробничих, фінансових, логістичних, інституційних, кліматичних і ринкових чинників. Тому її оцінювання доцільно здійснювати не лише за площею сільськогосподарських угідь, урожайністю та ціною, а й з урахуванням економічної доступності земель, витрат на відновлення виробничого потенціалу, нетто-ціни реалізації, трансакційних витрат і ризиків. Динаміка 2021–2025 рр., попри різке скорочення виробництва у 2022 р., характеризується поступовим відновленням валового збору та збереженням достатньо високої урожайності за меншої земельної бази, що свідчить про посилення ролі технологічної адаптації поряд із необхідністю повернення земель до безпечного господарського використання.

Водночас висока експортна орієнтація залишається визначальною особливістю зернового ринку. У 2025 р. фізичний обсяг експорту становив 41,5 млн т, його вартість - 9,5 млрд дол. США, а середня експортна вартість - близько 229 дол. США/т. Це зумовлює необхідність оцінювати зовнішню реалізацію не лише за фізичними обсягами, а й за доходом, отриманим після покриття логістичних і трансакційних витрат. Відповідно, нарощування виробництва має узгоджуватися з пропускною спроможністю транспортної та елеваторної інфраструктури й одночасно розвиватися внутрішня переробка, здатна розширити внутрішній попит, зменшити залежність від сировинного експорту та збільшити створювану в країні додану вартість.

За таких умов фінансування, страхування, технологічна модернізація та передбачуваність інституційного середовища стають безпосередніми чинниками майбутньої пропозиції, оскільки визначають можливості підприємств відновлювати виробничі потужності та здійснювати довгострокові інвестиції. Державна політика має поєднувати розмінування та повернення земель до господарського використання з доступом до фінансових ресурсів, страхуванням ризиків і розвитком логістичної, елеваторної та переробної інфраструктури. Перспективну модель формування пропозиції доцільно будувати як систему «відновлення земель - ресурсне й фінансове забезпечення - виробництво - зберігання - переробка - логістика - внутрішній ринок - експорт», орієнтовану не на максимізацію валового збору, а на формування економічно ефективної та ринково збалансованої пропозиції зерна.

Література

1. Гончарук І. В., Охота Ю. В., Чіков І. А. Забезпечення інноваційної конкурентоспроможності підприємств АПК: теорія, методологія, практика : монографія. Вінниця : ПрАТ «Віноблдрукарня», 2024. 275 с.
2. Пустовойт О. В. Ринок: еволюція розуміння та пошуку предмета дослідження. *Економічна теорія*. 2017. № 1. С. 25–45.
3. Цюцюпа С. В. Конкурентні переваги підприємства у ринковому середовищі: формування та забезпечення. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2020. № 1 (57). С. 24–31. DOI: https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-57-24-31
4. Кравченко С. Ю. Управління ціноутворенням в системі впливу на пропорції обміну в діяльності підприємств та об'єднань агропромислового виробництва. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2026. № 5 (220). С. 234–255. DOI: https://doi.org/10.20998/2313-8890.2026.05.16.
5. Кухта К., Орошан Т. Ефективність як основна економічна характеристика результативності виробництва. *Аграрна економіка*. 2018. Т. 11, № 1–2. С. 15–22.
6. Лупенко Ю. О. Теоретико-методологічне забезпечення економічного розвитку аграрного сектору та сільських територій. *Економіка АПК*. 2021. № 6. С. 6-15. DOI: https://doi.org/10.32317/2221-1055.202106006.
7. Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. Інституціоналізація аграрного підприємництва: трансформація та ефективність. *Економіка АПК*. 2010. № 7. С. 132–139.
8. Федорук Ю., Панченко Т., Покотило І. Організаційно-економічні засади формування пропозиції на ринку зерна. *Економічний дискурс*. 2024. № 1–2. С. 52–62. DOI: https://doi.org/10.36742/2410-0919-2024-1-6.
9. Стельмащук А., Малік М. Технологічне оновлення і модернізація сільськогосподарських підприємств як інноваційний напрям підвищення їх конкурентоспроможності. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 4 (45). С. 33–40.
10. Колосов С., Гавріков А., Телебєнєва Є. Експортний потенціал зернових культур в умовах війни (на прикладі України). *Human Geography Journal*. 2025. Вип. 38. С. 65–72. DOI: https://doi.org/10.26565/2076-1333-2025-38-08.
11. Перегуда Ю. А. Експортний потенціал зернового сектору України в умовах трансформації світових аграрних ринків. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2025. Вип. 44. С. 761–773. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.20369372
12. Герасимчук О. П. Вплив елеваторної промисловості на екологічну ситуацію в Україні. *Вісник Уманського національного університету*. 2025. № 2. С. 64–68. DOI: https://doi.org/10.32782/2310-0478-2025-2-64-68.
13. Яремчук Н. В., Гонтарук Я. В. Перспективи розвитку виробництва та переробки зерна в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 74. С. 88–97. DOI: https://doi.org/10.32843/bses.74-13.
14. Новак І. М., Соколюк С. Ю., Коротєєв М. А., Харенко А. О. Геопросторовий підхід до оцінки аграрних ризиків та ефективності страхування в Україні. *Економічна парадигма*. 2025. Т. 2, № 10 (102). С. 228–237. DOI: https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-10-11465.

References

1. Honcharuk, I. V., Okhota, Yu. V., & Chikov, I. A. (2024). *Zabezpechennia innovatsiinoi konkurentospromozhnosti pidpryiemstv APK: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Ensuring the innovative competitiveness of agro-industrial enterprises: Theory, methodology, practice]: monohrafiia. Vinnytsia: PrAT «Vinobldrukarnia».
2. Pustovoit, O. V. (2017). Rynok: evoliutsiia rozuminnia ta poshuku predmeta doslidzhennia [Market: Evolution of understanding and search for the subject of research]. *Ekonomichna teoriia*. No.1, pp. 25–45.
3. Tsytsiupa, S. V. (2020). Konkurentni perevahy pidpryiemstva u rynkovomu seredovyshchi: formuvannia ta zabezpechennia [Competitive advantages of an enterprise in the market environment: Formation and provision]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*. No. 1(57), pp. 24–31. https://doi.org/10.31732/2663-2209-2020-57-24-31.
4. Kravchenko, S. Yu. (2026). Upravlinnia tsinoutvorennyam v systemi vplyvu na proportsii obminu v diialnosti pidpryiemstv ta obiednan ahropromyslovoho vyrobnytstva [Pricing management in the system of influence on exchange proportions in the activities of enterprises and associations of agro-industrial production]. *Enerhozberezhennia. Enerhetyka. Enerhoaudyt*. Vol. 5(220), pp.234–255. https://doi.org/10.20998/2313-8890.2026.05.16.
5. Kukhta, K., & Oroshan, T. (2018). Efektyvnist yak osnovna ekonomichna kharakterystyka rezultatyvnosti vyrobnytstva [Efficiency as the main economic characteristic of production performance]. *Ahrarna ekonomika*. No.11(1–2), pp. 15–22.
6. Lupenko, Yu. O. (2021). Teoretyko-metodolohichne zabezpechennia ekonomichnoho rozvytku ahrarnoho sektoru ta silskykh terytoriy [Theoretical and methodological support for the economic development of the agrarian sector and rural territories]. *Ekonomika APK*. No. 6, pp. 6–15. https://doi.org/10.32317/2221-1055.202106006.
7. Malik, M. Y., & Shpykuliak, O. H. (2010). Instytutsionalizatsiia ahrarnoho pidpryiemnytstva: transformatsiia ta efektyvnist [Institutionalization of agrarian entrepreneurship: Transformation and efficiency]. *Ekonomika APK*, No. 7, pp. 132–139.
8. Fedoruk, Yu., Panchenko, T., & Pokotylo, I. (2024). Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady formuvannia propozytsii na rynku zerna [Organizational and economic principles of grain market supply formation]. *Ekonomichnyy dyskurs*. No. 1–2, pp. 52–62. https://doi.org/10.36742/2410-0919-2024-1-6.
9. Stelmashchuk, A., & Malik, M. (2019). Tekhnolohichne onovlennia i modernizatsiia silskohospodarskykh pidpryiemstv yak innovatsiyniy napriam pidvyshchennia yikh konkurentospromozhnosti [Technological renewal and modernization of agricultural enterprises as an innovative direction for increasing their competitiveness]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*. Vol. 4(45), pp. 33–40.
10. Kolosov, S., Havrikov, A., & Telebyenyeva, Ye. (2025). Eksportnyi potentsial zernovykh kultur v umovakh viyny (na prykladi Ukrainy) [Export potential of grain crops under war conditions (on the example of Ukraine)]. *Human Geography Journal*. No.38, pp. 65–72. https://doi.org/10.26565/2076-1333-2025-38-08.
11. Perehuda, Yu. A. (2025). Eksportnyi potentsial zernoho sektoru Ukrainy v umovakh transformatsii svitovykh ahrarnykh rynkiv [Export potential of the grain sector of Ukraine in the context of global agricultural market transformation]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*. No. 44, pp. 761–773. https://doi.org/10.5281/zenodo.20369372.
12. Herasymchuk, O. P. (2025). Vplyv elevatornoi promyslovosti na ekolohichnu sytuatsiiu v Ukraini [The impact of the elevator industry on the ecological situation in Ukraine]. *Visnyk Umanskoho natsionalnoho universytetu*. No. 2, pp. 64–68. https://doi.org/10.32782/2310-0478-2025-2-64-68.
13. Yaremchuk, N. V., & Hontaruk, Ya. V. (2022). Perspektyvy rozvytku vyrobnytstva ta pererobky zerna v Ukraini [Prospects for the development of grain production and processing in Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii*. No. 74, pp. 88–97. https://doi.org/10.32843/bses.74-13.
14. Novak, I. M., Sokoliuk, S. Yu., Korotyieiev, M. A., & Kharenko, A. O. (2025). Heoprostorovyi pidkhid do otsinky ahrarnykh ryzykiv ta efektyvnosti strakhuvannia v Ukraini [Geospatial approach to the assessment of agrarian risks and insurance efficiency in Ukraine]. *Ekonomichna paradyhma*. Vol. 2(10(102)), pp. 228–237. https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-10-11465.

Стаття надійшла до редакції / Received 29.07.2026 **Прийнята до друку / Accepted 08.08.2026**
Опубліковано/ Published 04.09.2026